

Birthe Sjöberg är professor emeritus i litteraturvetenskap vid Lunds universitet. Hon är ordförande i Viktor Rydberg-sällskapet och har skrivit eller redigerat ett flertal böcker om Rydberg. Hon kommer snart att ge ut en bok om förhållandet mellan Viktor Rydberg och August Strindberg.

BIRTHE SJÖBERG

Den inautentiske tomten

*Tomten lyssnar och, halvt i dröm,
tycker sig höra tidens ström,
undrar, varthän den skall fara,
undrar, var källan må vara.*

Stackars tomte! Var det rentav han som inspirerade Jean-Paul Sartre till att utveckla sin syn på människan och existensen? Ja, kanske!

Ty för Rydbergs tomte existerar inte Gud – han är inte endast död utan har aldrig funnits. Tomtens värld är gudlös och därför kan han inte få förklarat för sig varför han finns till, varifrån han kommer och vart han är på väg. Han är helt ensam med livets stora frågor pockande inombords. Denna hans belägenhet leder till att han försöker undvika att tänka på existensen. Varje gång han börjar grubbla över livets mening slutar han tvärt. Han har inte styrkan att inse att han är ensam, att han måste acceptera att existensen *i sig* är livets mening. Det finns inget före och inget efter. Men han har inte heller möjlighet att göra som människorna – som, enligt Sartre, söker alibi i Gud med syftet att undgå den ångest som oundvikligen tillhör frihet och ansvar. I stället utnyttjar tomten livslögnens speciella livsform, nämligen att leva ett inautentiskt liv.

Genom att beskriva tomtens gudlösa ensamhet skänker Rydberg emellertid hopp till samtidens troende människor. För dem finns Gud, och de kommer därför så småningom att få veta allt om existensen. Frågan om tidens ström: "varthän den skall fara" och "var källan må vara" kommer att besvaras. Men tomten, han får aldrig lyckan att dö, och därmed inte heller svar på sina frågor. Han har sett, och kommer att få se, generationer efter generationer komma och gå. Inte heller får tomten sova och drömma – endast han är vaken.

Tomtens lösning på sin isande utsatthet är att stanna i sitt inautentiska liv och fly in i arbetet, in i sin tomteroll – allt för att slippa att tänka på existensens gåta.

*"nej, den gåtan är alltför svår,
nej, jag gissar ej detta" –
slår, som han plägar, inom kort
slika spörjande tankar bort,
går att ordna och pyssla,
går att sköta sin syssla.*

Genom att beskriva tomtens liv – som skiljer sig radikalt från människans – blir också människans indirekt beskrivet. Genom tomten får vi ta del av ett förhållningssätt till existensen som vi *inte* bör ta efter – men som några gör ändå, nämligen att helt och hållet gå upp i sitt arbete och inta en roll – allt för att slippa vara fullkomlig människa och ta itu med de svåra frågorna. Det känns som om Sartre hade kunnat hänvisa till Rydbergs "Tomten".

Visst har tomten det svårt. Men vi får hoppas att han efter allt sitt arbete fullbordar sin tomteroll genom att äta den utsatta gröten i lugn och ro. Måtte Karo, som i hundboets halm mår gott, låta bli gröten. Han och tomten är ju trots allt goda vänner.